

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için **The Maurice Wohl Charitable Foundation**'a teşekkürlerimizle

“Biz Halk” Bear-Behukotay 5781

Vayikra kitabının en son *peraşası*nda, bir ulusa karşı uyarı yollu telaffuz edilmiş en dağlayıcı beddualardan birinin ortasında, Hahamlarımız som altından bir benek bulmuşlardır.

Moşe, düşmanlarından kaçış halindeki bir ulusun tarifini yapmaktadır:

Sadece hışırdayan yaprağın sesi onları kaçırarak; takip eden [bile] yokken, kılıçtan kaçır gibi korkuyla kaçacaklar ve düşecekler! Kimse onları kovalamıyorken bile, kılıç karşısındaymişçasına *birbirlerine takılıp düşecekler*! Düşmanlarınızın önünde ayağa kalkma gücünüz olmayacak. (Vayikra 26:36-37)

Yüzeysel bir bakışla, bu kâbus senaryosunda olumlu hiçbir şey yoktur. Ama Hahamlarımız şöyle demişlerdir: “Birbirlerine takılıp düşecekler” – bunu ‘birbirleri *yüzünden* takılıp düşecekler’ diye oku: bu da, tüm Yisrael’in birbirinden sorumlu olduğunu öğretir.¹

Son derece tuhaf bir öğretiler bu. Söz konusu prensip neden buraya yerleştirilmiştir? Ne de olsa Tora’nın bütünü buna tanıklık etmektedir. Moşe antlaşmanın korunmasının ödülünden bahsederken bunu kolektif ifadelerle yapmaktadır. Uygun vaktinde yağmur yağacaktır. İyi hasatlarınız olacak. Ve saire. Yahudilerin kolektif sorumluluğa sahip oldukları, kaderlerinin ve alinyazılarının birbirine bağlı olduğu prensibi, Tora’nın bereket ve nimetlerden bahseden kısmında da bulunabilirdi. Onu lanetlerin arasında aramaya ne gerek vardır?

Cevap, hepimizin birbirinin kaderiyle iç içe olduğu fikrinde Yahudiliğe mahsus hiçbir şey olmadığıdır. Bu, herhangi bir ulusun mensupları için de doğrudur. Eğer ekonomi patlama yapıyorsa, çoğu insan bundan faydalanacaktır. Eğer kanun ve düzen varsa, eğer insanlar birbirine karşı nazıkse ve birbirinin yardımına koşuyorsa, genel bir refah duygusu vardır. Aksine, eğer ekonomide resesyon varsa, bundan çok insan çeker. Eğer bir mahalle suç eğiliminden muzdaripse, insanlar sokaklarda yürümekten korkar. Biz sosyal varlıklarız ve olasılık ufuklarımız, içinde yaşadığımız toplum ve kültür tarafından şekillendirilir.

Tüm bunlar, kendi ülkelerinde bir ulus oldukları sürece Bene-Yisrael için de geçerliydi. Ama yenilgiye uğrayıp sürgüne çıktıkları ve sonunda dünyanın her yerine saçıldıkları zaman ne olacaktı? Artık bir ulusun

¹ Sifra’nın bu pasuktaki açıklaması, Sanedrin 27b, Şevuot 39a.

alışlagelmiş ayırt edici özelliklerine sahip olmayacaklardı. Aynı yerde yaşamakta değillerdi. Gündelik yaşamda aynı dili paylaşıyor değillerdi. Raşi ve ailesi Hristiyan kuzey Avrupa’da yaşayıp Fransızca konuşuyorken, Rambam (Maimonides) Müslüman Mısır’da yaşıyor, Arapça konuşuyor ve yazıyordu.

Yahudiler aynı kaderi de paylaşmakta değillerdi. Kuzey Avrupa’da olanlar Haçlı Seferleri sırasında zulüm ve katliamlardan çekerken, İspanya Yahudileri Altın Çağ’ın tadını çıkarıyorlardı. İspanya Yahudileri kovulup, mülteciler olarak dünyanın her tarafında dolaştığı zaman, Polonya Yahudileri, güneşin aydınlattığı ender bir hoşgörü anının rahatlığını yaşıyorlardı. Onları bir ulus yapan neydi? Teilim 137’nin yazarının ifade ettiği gibi, nasıl olur da Tanrı’nın şarkısını yabancı bir diyarda söyleyebilirlerdi?

Tora’da, bu durumdan bahseden iki metin, başka bir deyişle, beddualar içeren iki bölüm vardır; biri *peraşamızda*, diğeri de Devarim kitabında, Ki Tavo *peraşasındadır*. Yisrael’in, daha sonraları Moşe’nin ifade ettiği üzere “gökyüzünün altındaki en uzak diyarlara” (Devarim 30:4) sürüldüğü, saçıldığı ve dağıldığı bir dönemden sadece bu iki yer bahsetmektedir. Ancak iki beddua bölümü arasında başlıca üç fark vardır. Vayikra’daki bölüm çoğul ifade içerirken, Devarim’deki tekildir. Vayikra’daki beddualar Tanrı’nın sözleriyken, Devarim’dekiler Moşe’nin sözleridir. Ve Devarim’deki beddualar ümitli bir şekilde sona ermemektedir. Rahatlamaya meydan vermeyen bir kasvet vizyonuyla tamamlanmaktadır:

Kendinizi erkek ve kadın köleler olarak satmaya çalışacaksınız – ama kimse sizi satın almak istemeyecek.
(Devarim 28:68)

Vayikra’dakiler ise çok önemli bir umut ifadesiyle sona ermektedir:

Ancak tüm bunlara karşın, düşmanlarının topraklarında oldukları zaman bile, onlardan, onları tüketecek, onlarla olan antlaşmamı feshedecek kadar iğrenmeyeceğim ve onları reddetmeyeceğim; zira Ben, onların Tanrı’sı A-Şem’im. Ama onlara Tanrı olmak üzere [tüm] ulusların gözleri önünde Mısır Ülkesi’nden çıkarmış olduğum ilk nesil ile olan antlaşmayı, onların uğruna hatırıma getireceğim; Ben, A-Şem’im. (Vayikra 26:44-45)

En kötü zamanlarında bile, Vayikra’ya göre, Yahudi halkı asla imha edilmeyecektir. Tanrı onları ret de etmeyecektir. Antlaşma hâlâ yürürlükte ve koşulları hâlâ geçerli olacaktır. Bu, Yahudilerin her zaman birbirlerine, ülkedeyken sahip oldukları karşılıklı sorumluluk bağlarının aynalarıyla bağlı olacakları anlamına gelmektedir – zira onları bir ulus olarak şekillendirmiş ve onları Tanrı’ya bağlarken bile birbirlerine de bağlamış olan, antlaşmaydı. Dolayısıyla, düşmanlarından kaçtıkları sırada birbirlerine takılıp düşerlerken bile, birbirlerine hâlâ karşılıklı sorumlulukla bağlı olacaklardır. Hâlâ ortak bir kadere ve müşterek bir alinyasına sahip bir ulus olarak kalacaklardır.

Bu, ender ve özel bir fikirdir ve antlaşma odaklı siyasetin ayırt edici bir özelliğidir. Antlaşma, Reform sonrasında Batı’nın siyasetinin başlıca öğelerinden biri haline gelmiştir. Matbaanın icadı ve okur-yazarlığın yayılmasının insanları ilk kez İbrani Kutsal Kitabı’na (onların ifadesiyle “Eski Ahit”e) aşına hale getirmesiyle birlikte on yedinci asırda İsviçre, Hollanda, İskoçya ve İngiltere’deki siyasi söylemi şekillendirmiştir. Oradan, zorba hükümdarlara direnmek ve ahlaka aykırı emirlere itaat etmemek gerektiğini ve kralların ilahi bir hakla değil, yalnızca devletin tebaasının rızasıyla hüküm sürdüklerini öğrenmişlerdir.

Aynı kanaatleri, Amerika için denize açıldıkları zaman Hacı Babalar² da taşımaktaydı, ama arada bir fark vardır: bunlar, Avrupa’dakinin aksine, zaman içinde ortadan kaybolmamıştır. Bunun sonucu olarak, Birleşik Devletler günümüzde siyasi söylemi antlaşma fikri ile çerçevelenmiş olan tek ülkedir.

² Ç.N.: **Amerikan** sömürge tarihinde New England’daki ilk kalıcı kolonisi olan Plymouth, Massachusetts yerleşimcilerine verilen isim. İngilizce “Pilgrim Fathers”.

Bunun iki klasik örneği, Lyndon Baines Johnson'un 1965'teki ilk başkanlık konuşması ile Barack Obama'nın 2013'teki ikinci başkanlığının ilk konuşmasıdır. Her ikisi de Tanah'ın kullandığı dikkat çekici yinleme aracını kullanmıştır (her zaman tek sayıda; üç, beş veya yedi kez yapılan tekrarlar). Johnson antlaşma fikrini beş kez hatırlatmaktadır. Obama beş kez paragraflara, antlaşma odaklı siyasetin anahtar bir ifadesiyle başlamaktadır – bunlar Britanyalı siyasetçilerin hiçbir zaman kullanmadıkları sözlerdir; yani “Biz halk”.

Antlaşma odaklı toplumlar, ulusun kaderinden, Tanrı'nın altında, bir bütün olarak halk sorumludur. Johnson'un ifadesiyle, “Bir ulus olarak kaderimiz ve bir halk olarak geleceğimiz, tek bir vatandaşın değil, tüm vatandaşların üzerinde durmaktadır.”³ Obama'nın sözleriyle, “Siz ve ben, vatandaşlar olarak, bu ülkenin yönünü belirleme gücüne sahibiz.”⁴ Antlaşmanın özü budur: hepimiz bu işin içinde hep birlikteyiz. Ulusun içinde yönetenler ve yönetilenler şeklinde herhangi bir bölünme yoktur. Tanrı'nın hükümrانlığı altında, birbirimizden müstereken sorumluyuz.

Bu, ucu açık bir sorumluluk değildir. Yahudilikte, Jean-Paul Sartre'nin *Varlık ve Hiçlik* içinde “Önceki mülahazalarımızın esas nitelikli neticesi, insanın, özgür olmaya mahkûm olması nedeniyle, tüm dünyanın ağırlığını omuzlarında taşıdığı, dünyadan ve kendisinden bir varoluş şekli olarak sorumlu olduğudur”⁵ sözleriyle öne sürülen, önyargılı ve nihayetinde anlamsız nitelikteki ‘mutlak sorumluluk’ fikrine benzeyen hiçbir şey yoktur.

Yahudilikte biz yalnızca önleyebilecekken önlemediğimiz şeylerden sorumluyuzdur. Talmud'un ifadesiyle:

Ev halkını [bir günah işlemekten] alıkoyabilecekken bunu yapmamış her kişi, ev halkı[nın günahları] için [sorumlu] tutulur. [Eğer] şehrinin insanlarını [alıkoyabilecekken bunu yapmadıysa] şehrinin insanları[nın günahları] için [sorumlu] tutulur; [eğer] tüm dünyayı [alıkoyabilecekken bunu yapmadıysa] tüm dünya[nın günahları] için [sorumlu] tutulur” (Şabat 54b).

Bu, güçlü ve alışılmadık bir fikir olmayı sürdürmektedir. Onu Yahudiliğe has hale getiren şey, dünyanın her tarafına saçılmış ve yalnızca atalarımızın Sinay Dağı'nda Tanrı ile yapmış oldukları antlaşmanın koşulları tarafından birleştirilen bir halk için geçerli olmasıdır. Ama, birçok kez öne sürdüğüm üzere, aynı şekilde Amerikan siyasi söylemini de bugün bile yönlendirmeye devam etmektedir. Bize, inanç cumhuriyetinde hepimizin eşit vatandaşlar olduğunu ve bu sorumluluğun hükümetlere veya başkanlara havale edilemeyip, sadece, devredilemez biçimde her birimize ait olduğunu söylemektedir. Biz *gerçekten de* kardeşlerimizin bekçileriyiz.

Bu yazı dizisi boyunca öne sürdüğüm, garip, görünüşte kendi kendisiyle çelişen fikirle kastettiğim de budur: *hepimiz lider olmaya davet ediliyoruz*. Kişi haklı olarak itiraz edebilir: Eğer herkes liderse, o zaman kimse lider değildir. Eğer herkes liderlik edecekse, onları takip edecek kim kalmıştır? Bu çelişkiyi çözüme kavuşturan kavram, antlaşmadır.

Liderlik, sorumluluk kabul etmektir. Dolayısıyla eğer hepimiz birbirimizden sorumlusak, her birimiz kendi etki bölgemiz dâhilinde olmak üzere – ki bu, aile, cemaat, kurum veya daha da büyük bir grup içinde olabilir – lider olmaya davet ediliyoruz demektir.

Bu bazen muazzam bir fark yaratabilir. 1999 yazının sonlarına doğru, Kosova harekâtı sonrası olup bitenler hakkında bir BBC televizyon programı yapmak üzere Pristina'daydım. O sıralar NATO kuvvetlerinin başında bulunan General Sir Michael Jackson'la bir röportaj yaptım. Beni şaşırtarak, “halkımın” yaptıkları için bana teşekkür etti. Yahudi cemaati, şehrin 23 ilkokulunun sorumluluğunu almıştı. General Jackson bunun,

³ Lyndon B. Johnson, ilk başkanlık hitabı (Birleşik Devletler, Capitol, Ocak 20, 1965).

⁴ Barack Obama, ikinci dönem başkanlığın ilk hitabı (Birleşik Devletler, Capitol, Ocak 21, 2013).

⁵ Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, İng. çev. Hazel Barnes, New York, Washington Square Press, 1966, 707.

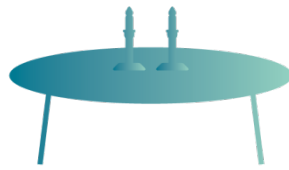
şehrin refahına yapılan en değerli katkı olduğunu söyledi. 800.000 kişi mülteci haline gelip sonra evlerine döndüğü zaman, hayatın tekrar normale dönüşünün en güven verici işareti, okulların vaktinde açılmasıdır. Bunu, demişti, Yahudi halkına borçluyuz.

Aynı günün ilerleyen saatlerinde Yahudi cemaati başkanıyla görüştüğümde ona o sırada Pristina’da kaç Yahudi’nin yaşadığını sordum. Cevabı ne mi oldu? On bir. Hikâye, sonradan öğrendiğim üzere, şöyleydi. Çatışmanın ilk günlerinde İsrail, başka uluslararası yardım ajanslarıyla birlikte, Kosovalı Arnavut mültecilerle çalışacak bir saha sağlık ekibi göndermişti. Bir şey dikkatlerini çekmişti: Diğer ajanslar yetişkinlere odaklanırken, çocuklarla ilgilenecek kimse yoktu. Çatışmanın sebep olduğu travmadan etkilenmiş ve evlerinden uzak olan çocuklar, kendilerine yardım edecek herhangi bir destek sisteminin yokluğunda, kayıp ve dikkati tamamen dağılmış bir haldeydi.

Ekip İsrail’e telefon açarak genç gönüllüler talep etti. En laikinden en dindarına kadar, İsrail’deki tüm gençlik hareketleri, derhal genç liderlerden oluşan gönüllü ekipler kurdular ve bu ekipler iki haftalık dönemler için Kosova’ya gönderildi. Ekipler çocuklarla çalıştılar, yaz kampları, spor müsabakaları, drama ve müzik etkinlikleri ve çocukların geçici sürgünleri nedeniyle yaşadıkları travmayı en aza indirgeyebilecek daha her ne varsa organize ettiler. Kosovalı Arnavutlar Müslüman’dı ve birçok İsrailli genç gönüllü için bu, başka bir inanca mensup çocuklarla aralarındaki ilk temas ve dostluk anlamına geliyordu.

Gayretleri, Birleşmiş Milletler’in çocuk örgütü UNICEF’in büyük övgüsünü kazandı. “Yahudi halkının” – İsrail, merkezi Amerika’da bulunan “Joint” örgütü ve diğer Yahudi ajansları – Pristina’daki okul sisteminin normale geri dönüşüne nezaret etmeye davet edilmesine yol açan olay buydu.

O dönemde yaşananlar bana, *hesedin*, yani iyilik davranışlarının, dini inanç sınırlarının ötesine uzandığı zaman ne kadar büyük bir güce sahip olduğunu öğretmişti. Bu ayrıca, kolektif sorumluluğun, Yahudi eyleminin kapsamında yarattığı pratik farkı da ortaya koymaktaydı. Dünya Yahudileri küçük bir toplumdur, ama karşılıklı sorumluluğun görünmez ipleri, en küçük Yahudi cemaatinin bile, yardım için dünya çapındaki Yahudi halkına başvurabileceği ve Yahudilerin, bu ulusun büyüklüğünün kat kat fazlası kadar sıra dışı başarılarla imza atabilecekleri anlamına gelir. Yahudi halkı kolektif sorumluluk için el ele verdiği zaman, iyilik hedefine yönelik yenilmez bir kuvvet haline gelir.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Yahudi halkının hâlâ kolektif bir kader duygusunu paylaştığını düşünüyor musunuz?
2. Günümüzde – özellikle de COVID salgını sırasında – “hepimizin beraberce işin içinde olduğu” antlaşma odaklı bir toplumda yaşadığımıza katılıyor musunuz?
3. “Tüm Yisrael birbirinden sorumludur” anlamına gelen “*Kol Yisrael arevim ze baze*” şeklinde ünlü bir Yahudi deyişi vardır. Bu fikir Yahudilerin kendine özgü bir halk teşkil etmesi hakkındaki düşüncenizi nasıl etkiliyor?